

KS. WALDEMAR STYRA

Borna – Opole

Opowiadanie o dwunastoletnim Jezusie w Świątyni (Łk 2,41-51) w aspekcie lingwistycznym

Lingwistyka z jej egzystencjalnym, a czasem wręcz swoistym psychologicznym podejściem do tekstu biblijnego, wpływa zasadniczo na witalność oraz intensywność wewnętrznego dialogu, jaki zachodzi między tekstem natchnionym z jego kerygmą a jej adresatem, w tym przypadku z nami (*hic et nunc*). Opowiadanie o dwunastoletnim Jezusie w Świątyni, należące do tzw. *Sondergut* Łukasza, jest tekstem stosunkowo często komentowanym przez biblistów¹. Poniższa analiza jest kolejną próbą wniknięcia w sedno przesłania Ewangelii św. Łukasza na kanwie opowiadania o pielgrzymce Świętej Rodziny do Jerozolimy. Etapy badań skupiają się wokół następujących zagadnień: (1) *Kontekst i syntaktyka perykopy*; (2) *Semantyka*; (3) *Wnioski pragmatyczne*.

---

¹ Egzemplarycznymi przykładami są następujące monografie: R. PESCH, „*Kind warum hast du uns das getan?*” (*Lk 2,48*), *BZ NS* 12 (1968), s. 245–248; R.E. BROWN, *The finding of the boy in the temple*, „*Worship*” 51 (1977), s. 474–485; F. GRYGLEWICZ, *Dwunastoletni Jezus (Łk 2,41-52)*, w: J. CHMIEL, T. MATRAS (red.), *Materiały pomocnicze do wykładów z biblistyki*, t. VII, Lublin 1984, s. 73–80; F.W. LINDEMANN, „*Wisset ihr nicht, dass ich sein muss in dem, das meines Vaters ist?*” *WzM* 38 (1986), s. 70–77; A. MARKIEWICZ, *Dwunastoletni Jezus (Łk 2,41-52)*, w: B. SZIER-KRAMAREK, G. KRAMAREK, K. MIELCAREK (red.), *Prorok potężny czynem i słowem*, Lublin 1997, s. 89–103.

1. Kontekst i syntaktyka

Łk 2,46 należy do perykopy o dwunastoletnim Jezusie w Świątyni (2,41-51), która jest częścią składową Ewangelii Dzieciństwa (Łk 1,5-2,52). Relacją łączącą wprowadzenie Łk 2,1-7 z zakończeniem cyklu (2,41-51) jest motyw szukania:

- gospody (Łk 2,7) — διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι („ponieważ nie było dla nich miejsca w gospodzie”);
- samego Jezusa (Łk 2,44) — ἀνεζήτησαν αὐτὸν („poszukiwali go”).

Kontekst poprzedzający perykopę o ofiarowaniu Jezusa w Świątyni stanowi *passus* mówiący o powrocie rodziców do Nazaretu (2,39). Jest on powszechnie stosowaną przez Łukasza, a zaczerpniętą ze Starego Testamentu (por. 1 Sm 1,24; 2,20), formą informacji na temat powrotu, tzw. *Rückkehrnotiz*². Łk 2,40 i 2,51, to z kolei dwa *summaria* dotyczące okresu od niemowlęctwa do dwunastego roku życia oraz od dwunastego roku życia do publicznego wystąpienia Jezusa (por. paralele do 1 Sm 2,21.26; 3,19)³. Między tymi *summarycznymi* opisami zostaje uplasowane ostatnie opowiadanie Ewangelii Dzieciństwa⁴. Kontekst poprzedzający zwraca przede wszystkim uwagę na etap wzrastania Jezusa w atmosferze przywiązania Jego rodziców do Tory (Łk 2,21.22-24.39), co rzutuje na obraz dzieciństwa Jezusa. Z tego zaś można wnosić, że wiersz 2,41 stanowi formę łącznika pomiędzy Łk 2, 21-40 i 2,42-52, który pokonuje przedział czasowy dwunastu lat pobytu Jezusa w domu rodzinnym oraz suponuje udział rodziców „co roku” (κατ’ ἔτος), w obowiązkach wynikających z święcenia Paschy i związanej z tym pielgrzymki do Jerozolimy.

Od Łk 3,1 rozpoczyna się właściwy korpus Ewangelii (3,1-24,53)⁵. Inauguruje go notatka o wystąpieniu Jana Chrzciciela (3,1-20), która stanowi

² W. RADL, *Das Evangelium nach Lukas*, Freiburg–Basel–Wien 2003, s. 133.

³ F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas* (EKK 3/1), Zürich–Neukirchen–Vluyt 2001, s. 152; RADL, *dz. cyt.*, s. 135–136.

⁴ Na temat historii tradycji oraz redakcji zob. BOVON, *dz. cyt.*, s. 153–154; RADL, *dz. cyt.*, s. 136–137.

⁵ H. SCHÜRMAN (Das Evangelium nach Lukas [TKNT 3/1], Freiburg–Basel–Wien 1990–1994, s. 146) uważa, że to co zostało zarysowane w „preludium” (rozdz. 1–2) rozwija Łk od 3,1. Tu też rozpoczyna się właściwe διήγησιον („opowiadanie”), które opiera się na „świadczeniu

uwerturę do ukazania się Jezusa (3,21–4,13). Z tego wynika, że Łukasz kontynuuje znany już z Ewangelii Dzieciństwa paralelizm: Jan Chrzciciel – Jezus⁶. Łk 3,1 rozpoczyna charakterystyczny — bardzo uroczysty — wstęp sugerujący przejście do następnej partii narracyjnej⁷. Z powyższego wynika, że Łk 2,41-51 jest uwieńczeniem teologicznej kompozycji łukaszczej Ewangelii Dzieciństwa i zarazem pomostem wprowadzającym w dalszą część korpusu Ewangelii.

Perykopa Łk 2,41-51 posiada budowę koncentryczną⁸ o powtarzającym się schemacie: przyście – powrót. Rozpoczyna go relacja o przyjeździe do Jerozolimy, kończy zaś wzmianka o powrocie do Nazaretu. Ma to miejsce kilkakrotnie w ciągu narracji. Swoistą puentę stanowią natomiast wiersze 46-47 mówiące o znalezieniu Jezusa w Świątyni pośród nauczycieli i podkreślające Jego wyjątkową mądrość. Wszystkie wyżej przedstawione elementy składają się na następującą koncentryczną strukturę opowiadania:

- A — Rodzice idą z Jezusem do Jerozolimy (ἀναβαίνοντων; wiersze 41-42);
- B — Rodzice nie zauważają, że Jezus zostaje w Jerozolimie (wiersz 43);
- C — Rodzice szukają Jezusa (wiersz 44-45);
- D — Rodzice znajdują Go w Świątyni między nauczycielami (wiersze 46-47);
- C` — Rodzice ubolewają: „szukaliśmy ciebie” (wiersz 48);
- B` — Jezus konstatuje: „musiałem zostać”, rodzice nie pojmują (wiersze 49-50);
- A` — Jezus wraca z rodzicami do Nazaretu (κατέβη; wiersz 51)⁹

Aby móc głębiej wnikać w wewnętrzne relacje perykopy 2,41-51 przedstawimy inwentarz słów i form gramatyczno-stylistycznych charakterystycz-

naocznych świadków” (ἀπ’ ἀρχῆς αὐτόπται). Początek opowiadania jest silnie związany z Galileą. Zaznacza się w dokładnym rozróżnianiu wydarzeń w Galilei (Łk 23,5; 23,49.55; Dz 1,2; 10,37) od wydarzeń w Jerozolimie (Łk 9,51; Dz 10,37). Widać tu również ogólny plan Łukaszczej geografii zbawienia (3,1–4,44 — początek działalności w Galilei; 5,1–19,27 — w całej Palestynie; od 19,28 — w Jerozolimie).

⁶ Paralelizm ten występuje także w Dz 1,22 oraz 10,37, w postaci wzmianki, że wystąpienie Jezusa poprzedził chrzest Janowy.

⁷ Podobne wstępy spotykamy w Łk 1,5; 2,1; 7,1; 9,51; Dz 13,1; RADL, *dz. cyt.*, s. 143.

⁸ Niektórzy posługują się w tym miejscu terminem „symetria koncentryczna”; BOVON, *dz. cyt.*, s. 153.

⁹ Zdaniem W. RADLA (*dz. cyt.*, s. 135–136) zamykający perykopę wiersz 52 nie należy już do opowiadania o znalezieniu w Świątyni. Autor zauważa również, że w tak krótkim tekście występuje aż cztery razy spójnik καί, co może świadczyć o judaistycznym pochodzeniu opowiadania.

ny dla omawianego opowiadania. Słownik Łk 2,41-51 stanowią następujące zwroty i wyrazy związane:

(1) z pielgrzymowaniem

- τῆ ἑορτῆ τοῦ πάσχα („święto Paschy” — wiersz 41; zob. też 22,7)¹⁰;
- κατ’ ἔτος („co roku” — wiersz 41), który ma na uwadze określoną regularność jakiejś praktyki;
- ἐπορεύοντο (*ind. imperf. act.* od πορεύομαι – „chodzić, podróżować, iść, pielgrzymować” — wiersz 41); w tej formie czasownik ten występuje w NT tylko u Łk — trzy razy w Ewangelii oraz dwa razy w Dziejach;
- ἐτῶν δώδεκα („lat dwanaście” — wiersz 42), wiek podkreślający uzyskanie dojrzałości religijnej¹¹;
- dwa imiesłowy opisujące podróż do Jerozolimy: (1) ἀναβαινόντων („wchodzili” dosł. „wstępowali” — wiersz 42), który jest terminem technicznym na oznaczenie pielgrzymki do Jerozolimy¹²; oraz (2) τελειωσάντων („wypełnili” — wiersz 43), streszczający przebieg religijnego wypełnienia „zwyczaju świątecznego” (ἔθος τῆς ἑορτῆς — wiersz 42); w ten sposób nawiązana zostaje relacja do przepisów Tory na temat świętowania Paschy (Wj 23,14-17; 34,23; Pwt 16,16), bez bliższego uszczegółowienia jej przebiegu. Termin ἔθος (podobnie w Łk 1,8) suponuje istnienie kodeksu religijnych zwyczajów, których źródłem jest Tora (Łk 2,22-24.27)¹³;
- należy ponadto zwrócić uwagę na linię temporalną narracji. Fakt, że imiesłowy ἀναβαινόντων i τελειωσάντων nie zostały wyrażone w tym samym

¹⁰ Święta żydowskie stanowią w dwudziele Łukasza ramy sceniczne dla ważnych wydarzeń. Choć same są tylko szcążkowo potraktowane. W narratywnej historii zbawienia Łukasza kontekst i akcja stanowią istotne elementy literacko-teologiczne; H. GANSER-KERPERIN, *Das Zeugnis des Tempels* (NTA 36), Münster 2000, s. 85.

¹¹ Przypuszczenie, że rodzice zabrali Jezusa na pielgrzymkę do świątyni, aby podkreślić jego wyjątkowość przed osiągnięciem wymaganego trzynastego roku życia, jest mało prawdopodobne; SCHÜRMAN, *dz. cyt.*, s. 134. Ciekawym wydaje się natomiast wiązanie tej wypowiedzi z greckimi i żydowskimi biografiami. Często pojawia się w nich bowiem wzmianka o wyjątkowych zdolnościach bohaterów, które ujawniają się już w ich dzieciństwie; H.J. JONGE, *Sonship, Wisdom, Infancy: Luke II 41-51a*, NTS 24 (1978), s. 317-324.

¹² G. SCHNEIDER, βαίνω, TWNT 1, s. 517. Świątynia i góra Syjon, na które się wstępuje to miejsca szczególnej czci (Łk 18,10; 19,28.46; Dz 10,4).

¹³ Tekst ten przez wspomnienie Paschy w pewien sposób zapowiada późniejsze wydarzenie męki (Łk 22,1.7-38); K. LÖNING, *Das Geschichtswerk des Lukas. 1: Israels Hoffnung und Gottes Geheimnis*, Stuttgart 1997, s. 130.

czasie, ma określone znaczenie teologiczne. Pierwszy ἀναβαινόντων (*part. praes. act.*) określa proces, który trwa; natomiast drugi τελειωσάντων (*part. aor. act.*) opisuje wydarzenie jednorazowe, które zamyka jeden i otwiera nowy epizod;

- ὑποστρέφειν („wracać” — *inf. praes. act.* — wiersz 43); słowo to w dwudzielu Łukasza występuje na oznaczenie kontekstu doksológii¹⁴;
- συνοδία („kompania, gromada” — wiersz 44); ponieważ pielgrzymka często związana była z niebezpieczeństwami, dlatego pielgrzymi łączyli się w większe grupy, które wspólnie się przemieszczały¹⁵

(2) z poszukiwaniem

- ὑπέμεινεν („pozostał”, *ind. aor. act.* οὐδ ὑπομένω — wiersz 43); Łukasz używa tego słowa w znaczeniu ściśle przestrzennym¹⁶. Przed nim występuje czasownik ὑποστρέφειν („wracać”, *inf. praes. act.*), przez co autor uzyskał kontrast: wracać – pozostać (zob. też wiersz 45: „nie znaleźli – wrócili” do Jerozolimy);
- sytuacja, która na początku uchodzi uwadze rodziców (οὐκ ἔγνωσαν — *ind. aor. act.* od γινώσκω — „nie wiedzieli”; zob. też: οὐ οἶδα — wiersz 49), w dalszej części narracji jeszcze się pogłębia. Łukasz obrazuje stwierdzeniem: ἦλθον ἡμέρας ὁδόν — „przeszli dzień drogi”, czyli oddalili się od Jerozolimy o jeden dzień drogi; autor używa tutaj form: νομίσαντες δὲ (*part. aor. act.*) — „uważając zaś” oraz εἶναι (*inf. praes. act.*) — „że jest”; akcja zaś nabiera szczególnej dramaturgii po stwierdzeniu nieobecności Jezusa wśród pielgrzymów¹⁷;
- ἀνεζήτησαν („poszukiwali”, *ind. imperf. act.* od ἀναζητέω — wiersz 44) sugeruje, że rodzice dokładnie pytają każdą napotkaną grupę;
- ἐν τοῖς συγγενεῦσιν καὶ τοῖς γνωστοῖς („wśród krewnych i znajomych” — wiersz 44). Poszukiwania zostają uwieńczone znalezieniem, co obrazuje

¹⁴ R. BERGMEIER, ὑποστρέφω, EWNT 3, s. 974.

¹⁵ J. ERNST, *Das Evangelium nach Lukas* (RbNT), Regensburg 1993, s. 98.

¹⁶ W. RADL, ὑπομένω, EWNT 3, s. 967–968.

¹⁷ G. SCHMAHL (*Lk 2,41-52 und die Kindheitserzählung des Thomas 19,1-5*, BiLe 15 [1974], s. 254) uważa, że dramaturgia wyreżyserowanej przez Łk akcji (44-45) jest zamierzona, aby ukazać długość oraz trud poszukiwań z ścisłym ukierunkowaniem na znalezienie Jezusa po trzech dniach (46).

czasownik εὑρον („znaleźli”, *ind. aor. act.* od εὐρίσκω — wiersz 46), który z kolei stoi w opozycji do μὴ εὐρόντες („nie znaleźli” — wiersz 45);

(3) z nauczaniem

— w wierszu 46 zaznacza się nowa scena opowiadania, w którą wprowadza konstrukcja καὶ ἐγένετο – „i stało się” (zob. też wiersz 42) oraz sformułowanie μετὰ ἡμέρας τρεῖς – „po trzech dniach”¹⁸. W jej centrum znajduje się Świątynia¹⁹ oraz siedzący w niej²⁰, pośród nauczycieli, dwunastoletni Jezusa. Wiersz 46, za pomocą wyrażenia: καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων („siedzącego w pośród nauczycieli”), przedstawia gremium uczonych — żydowskich rabinów, wśród których znajduje się Jezus, jako jeden z nich. Należy tu zwrócić uwagę na postawę, jaką przyjmuje w tekście dwunastoletni Jezus: nie jest jak uczeń siedzący u podnóżka nauczyciela (Dz 22,3), lecz jak sam nauczyciel i równy partner w dyskusji. Poświadcza to również zachowanie innych nauczycieli, którzy afirmują Jezusa za Jego mądrość. Przejawia się ona w słuchaniu oraz w umiejętności zadawania pytań. Trzykrotna forma *part. praes. act.* występująca w wierszu 46 podkreśla aktualność oraz dominację Jezusa pośród gremium rabinów. Użyty zaś w wierszu 47 termin πάντες („wszyscy”) podkreśla z jednej strony ilość „zdumionych” (ἐξίσταντο) i „słuchających go” (ἀκούοντες αὐτοῦ), tzn. doświadczających zaistniałej sytuacji; z drugiej zaś ukazuje mądrość dwunastoletniego Jezusa widoczną w Jego inteli-

¹⁸ Egzegeci nie są zasadniczo skłonni dopatrywać się w tym sformułowaniu myśli o zmarłych wstaniu, która u Łk posiada swoją odmienną terminologię (zob. 9,22; 18,33; 24,7.46; Dz 10,40); BOVON, *dz. cyt.*, s. 156.

¹⁹ Należy zwrócić uwagę na terminy ἱερόν i ναός. Na temat rozgraniczenia między nimi zob. O. MISCHÉL, ναός TWNT 4, s. 884–895; G. THEISSEN, *Im Schatten des Galiläers*, Gütersloh 1993, s. 83; H. LANGKAMMER, *Maty słownik biblijny*, Wrocław 1993, s. 182; G. CORNFELD, G.J. BOTTERWECK, *Die Bibel und ihre Welt*, t. V, München 1972, s. 1356–1367; H. HAAG, *Bibel Lexikon*, Köln 1982, s. 1720–1729; U. BORSE, ἱερόν, EWNT 2, s. 430–431. W dwudzieciu Łukasza ναός występuje 6 razy (4 razy w Ewangelii: 1,9; 21; 22; 23,45 i 2 razy w Dziejach Apostolskich: 17,24; 19,24). Ogólnie należy stwierdzić, że u pozostałych Ewangelistów użycie terminów ναός i ἱερόν cechuje daleko posunięta synonimiczność. Natomiast Łukasz konsekwentnie je rozróżnia.

²⁰ Łk ma tu prawdopodobnie na uwadze portyk hali kolumnowej, czyli krużganek salomonowy (Dz 3,11; 5,12.21.25).

gencji i odpowiedziach (συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ)²¹. Terminy: ἀπόκρισις („odpowiedź”) oraz σύνεσις („rozumienie”) należą do istotnych pojęć literatury mądrościowej²². W wierszu 47 następuje więc nieoczekiwana zamiana ról: nauczyciele, którzy do tej pory odpowiadali na pytania, sami stają się słuchaczami oraz tymi, którzy stawiają pytania. Istotnym jest tu termin: σύνεσις (wiersz 47), który desygnuje osobę samego Jezusa. Wskazuje on na Jego zdolności intelektualne. W LXX termin σύνεσις jest synonimem pojęcia mądrości (σοφία), której źródłem jest pełnienie woli Bożej. Wynika stąd, że σύνεσις to mądrość zainspirowana wiarą, a dwunastoletni Jezus jest modelem owej pobożnej mądrości²³

(4) z percepcją rodziców

— perykopa zawiera także wyrażenia, które opisują stan religijnej niewiedzy w relacjach rodzice (zwłaszcza matka) – chłopiec²⁴:

— οὐκ ἔγνωσαν – „nie wiedzieli” – *ind. aor. act.* od γινώσκω (wiersz 43);

— ἐξεπλάγησαν – „zdumieli się” – *ind. aor. pass.* od ἐκπλήρωω (wiersz 48);

— οὐκ ἤδειτε – „nie wiedzieliście” – *ind. plusquamperf. act.* od οἶδα (wiersz 49)²⁵;

— οὐ συνῆκαν – „nie zrozumieli” – *ind. aor. act.* od συνίημι (wiersz 50).

Słowa te stoją w opozycji do σύνεσις;

— czasownikiem, który w perykopie 2,41-51 podkreśla wyjątkowe podporządkowanie w działaniu woli Bożej jest słowo δεῖ²⁶ – „trzeba”, *ind. praes.*

²¹ Niektórzy egzegeci dopatrują się tutaj (podobnie jak Dz 4,13) apologii żydowskiej elity intelektualnej, względem Jezusa i apostołów; BOVON, *dz. cyt.*, s. 157.

²² Mamy tutaj też do czynienia z formą hendiadyjonu, figurą retoryczną polegającą na zrozumieniu wypływającym z odpowiedzi; F. BLASAA, A. DEBRUNNER, F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen 1979, § 442,9b; GANSER-KERPERIN, *dz. cyt.*, s. 140.

²³ H. CONZELMANN, σύνεσις, TWNT 7, s. 886–894; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, opr. K. i B. Aland, Berlin–New York 1988, s. 1572.

²⁴ W wierszach 48-49 na podwójną reakcję matki (48) Jezus reaguje podobnie, co sprawia, że mamy tutaj do czynienia z elementami chiazmu; BOVON, *dz. cyt.*, s. 159–160.

²⁵ Zaprzeczenie to wraz z δεῖ suponuje stan faktyczny, który istniał od zawsze (preegzystencja Jezusa w tym co należy do Ojca) stąd użycie czasu *plusquamperfectum*.

²⁶ Czasownik występuje u Łk 27 razy (2,49; 4,43; 9,22; 12,12; 13,14; 13,33; 17,25; 19,5; 21,9; 22,37; 24,7; 24,44; Dz 1,21; 3,21; 4,12; 5,29; 9,6.16; 14,22; 15,5; 16,30; 19,21; 20,35;

act. (wiersz 49). Wyraża ono szczególną zażyłość między Ojcem a Synem, która ma charakter związku historiozbawczego²⁷;

— ostatnim słowem na jakie trzeba zwrócić uwagę jest rzeczownik πατήρ — „ojciec” (wiersze 48e. 49c). Rzeczownik ten pojawia się dwukrotnie i spełnia w perykopie zadanie chrystologiczne²⁸.

Analizując opowiadanie Łk 2,41-51 pod kątem łączenia zdań stwierdzamy, że w tekście aż osiemnaście razy występuje spójnik καὶ, dwa razy δὲ i jeden raz ὅτι. Może to wskazywać na judaistyczne korzenie opowiadania. Nie mniej istotne zadanie spełnia przyimek ἐν, który wiąże się ze zmianą miejsca wydarzeń: w Jerozolimie (wiersz 43), pośród krewnych i znajomych (wiersz 44), w Świątyni pośrodku nauczycieli (wiersz 46), w sprawach Ojca mego (wiersz 49).

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty należy stwierdzić, że wiersze 46-47 nakierowują czytelnika bezpośrednio na Świątynię. Można tu zaproponować następującą strukturę obu wierszy:

46a — znalezienie w Świątyni;

46b — Jezus pośród nauczycieli (słucha, zadaje pytania);

47 — zdumienie i zamiana ról (inni słuchają i zadają pytania).

Analiza syntaktyczna Łk 2,41-51 wykazała, że centralne pojęcia perykopy o znalezieniu Jezusa w Świątyni dotyczą następujących kwestii:

— pobożności wyływającej z zachowania Prawa Mojżeszowego;

— poszukiwania właściwych dróg do Jezusa;

— określenia należnego Mu miejsca;

— trudności na drodze wiary;

— oraz pedagogicznego znaczenia Świątyni.

23,11; 25,10; 27,24.26) i jest zawsze odnoszony do całej historii zbawienia rozpatrywanej przez Łukasza w sposób etapowy; H. CONZELMANN, *Die Mitte der Zeit. Studien zur Theologie des Lukas*, Tübingen 1954, s. 143.

²⁷ *Tamże*, s. 160.

²⁸ Na temat synostwa Bożego oraz związanych z nim tytułów chrystologicznych w kontekście pojęcia πατήρ zob. G. WASSERBERG, *Aus Israels Mitte — Heil für die Welt. Eine narrativ-exegetische Studie zur Theologie des Lukas* (BZNW 92), Berlin 1998, s. 129.

2. Semantyka

W perykopie o znalezieniu Jezusa (Łk 2,41-51), termin „świątynia” (ιερόν) odgrywa nie tylko rolę scenograficzną, lecz *explicit* — tak na płaszczyźnie wydarzeń jak i w relacjach zachodzących między figurami scenicznymi — dotyka sfery przynależności Jezusa do Świątyni. W dramaturgii wydarzeń można wyróżnić pewne zależności zachodzące pomiędzy bohaterami perykopy i miejscem ich przebywania:

Bohaterowie wydarzeń	Kierunek	Miejsce wydarzeń
w. 41 Rodzice Jezusa	›	Droga do Jerozolimy
w. 42 Jezus i rodzice	›	Wchodzenie do Jerozolimy
w. 43 Rodzice	‹	Powrót z Jerozolimy
Jezus	—	Jerozolima – Świątynia
w. 44 Rodzice	‹	Oddalanie się od Jerozolimy
w. 45 Rodzice	›	Powrót do Jerozolimy
w. 46 Rodzice i Jezus	—	Świątynia – Jerozolima
w. 51 Jezus i rodzice	‹	Wychodzenie z Jerozolimy

Powyższe zestawienie zwraca uwagę na następujące fakty: Wiersze 41 i 51 stanowiące ramy opowiadania mówią: pobożni żydzi idą do Jerozolimy (›) na święto Paschy i po skończonych uroczystościach wracają (‹). Wiersz 42 to konkretyzacja poprzedniego schematu. Przez określenie Jezusa słowem παῖς („chłopiec”), tekst podkreśla najpierw przynależność Jezusa do rodziców, a następnie kontrast Jego rozłąki z rodzicami: dziecko pozostaje w Jerozolimie a nie zauważają (οὐκ ἔγνωσαν — wiersz 43) tego Jego rodzice. Tekst obrazuje dwie rzeczywistości: (1) przestrzenne oddalenie się od siebie rodziców i dziecka, przez co zostaje nadwyrężona więź rodzinna; (2) rodzice nie wiedzą, jaka relacja łączy Jezusa ze Świątynią (domem Ojca — wiersz 48). Rozłąka rodziców z dzieckiem ustaje na skutek poszukiwań (wiersze 44 i 48), które w pierwszym etapie idą w złym kierunku. Dopiero po tej nieudanej próbie i powrocie do punktu wyjścia (Jerozolima — wiersz 45), dochodzi do finału uwieńczonego znalezieniem Jezusa w Świątyni (wiersze 46-50). Świątynia jest tu zatem nie tylko miejscem wypełnienia religijnego

zwyczaju Prawa, lecz przede wszystkim przestrzenią, w której wszystko powraca do pierwotnego porządku. Potwierdza to także narracja opowiadania, w którym Świątynia stanowi centrum, do którego wszystko zmierza. Nawet Jerozolima traci na swoim znaczeniu na korzyść Świątyni. Znalezienie Jezusa w Świątyni stanowi także koniec rozłąki Jezusa z rodzicami. Wyjaśnieniem jest dialog rodziców z dzieckiem (wiersze 48-49), który przedstawia poniższa tabela.

wiersze	Jezus	Rodzice
48	—	Pytanie: τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; „Dlaczego nam to uczyniłeś?”
49	Pytanie: τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; „Dlaczego mnie szukaliście?”	—

Odpowiedź Jezusa na pytanie matki nawiązuje do uprzedniego poszukiwania. Obie wypowiedzi łączy forma chiazmu:

A – B – B' – A'
dziecko – rodzice – rodzice – dziecko

Chiazm ten pełni rolę uświadomienia rodzicom ich braku wiedzy o Jezusie. Wszystko zaś dokonuje się „w Świątyni” (ἐν τῷ ἱερῷ). W Świątyni też następuje rozwiązanie problemu poszukiwania Jezusa przez rodziców i ich niewiedzy co do relacji Jezusa względem domu Ojca.

Z analizy semantycznej wypływają następujące wnioski:

- 1) Świątynia — pełni w Łk 2,41-51 istotną rolę pedagogiczną. Uzmysławia roszczenie Jezusa do tytułu prawdziwego nauczyciela Izraela, co jest swoistym preludium do przedstawienia tego tematu w dalszej części Ewangelii. Świątynia też, jako własność Ojca jest jedynie właściwym i godnym miejscem przebywania Jezusa – Mesjasza²⁹
- 2) Obecność Jezusa w Świątyni wynika z autorytetu Bożego (θεῖ) i jest częścią Bożego planu zbawienia. Z perspektywy historiozbowczej należałoby tu mówić o zajęciu przez Jezusa należnego miejsca przy Ojcu.

²⁹ Zarysowany w Łk 2,1-7 temat szukania właściwego miejsca dla Mesjasza zostaje uwieńczonego pobylem Jezusa w Świątyni.

- 3) W perykopie Łk 2,41-51 Świątynia jest także miejscem oddzielenia instytucji socjalnej (rodziny) od instytucji religijnej. Podkreśla to podwójne znaczenie użytego słowa πατήρ. W wierszu 48e — określa on ojca ziemskiego, natomiast wiersz 49c ma na uwadze Ojca niebieskiego (zob. też Łk 1,32.35; 3,22).

3. Wnioski pragmatyczne

Opowiadanie o znalezieniu Jezusa w Świątyni (Łk 2,41-51) pragnie uświadomić czytelnikowi znaczenie pobytu Jezusa w Świątyni (= domu Ojca). Tekst przedstawia sytuację, w której rodzice odnajdują Jezusa siedzącego w Świątyni między nauczycielami Izraela i prowadzącego z nimi dysputy (wiersze 46-48). Wzmianka o zdumieniu nie odnosi się tylko do rodziców, ale do wszystkich (πάντες), którzy Go słuchają (wiersz 47). Podobnie zwrot εὑρον αὐτὸν (wiersz 46), nie tyle dotyczy osoby Jezusa, co raczej całej zastanej sytuacji, w której wszyscy odnajdują Go w roli nauczyciela. W kontekście całej perykopy funkcja Jezusa jawi się więc jako iście mesjańska. Jest On nauczycielem Izraela, nauczającym w Świątyni. Jego mądrość (bystrość umysłu, inteligencja) oraz odpowiedzi wprawiają wszystkich w zdumienie (ἐξίσταντο, *ind. imperf. medii* od ἐξίστημι)³⁰. Obraz ten jest zakotwiczony przede wszystkim we wzorcach literatury judaistyczno-mądrościowej³¹. Stąd też pojawienie się w tekście takich wyrażen jak: ἀπόκρισις („odpowiedź”) i σύνεσις („rozumienie”)³². Jezusa w dwudziele Łukasza cechuje mądrość (σοφία),

³⁰ Czasownik ten występuje u Łk trzy razy: poza tym miejscem jeszcze w relacji o pustym grobie (24,22) oraz uzdrowieniu córki Jaira (8,56).

³¹ Chodzi o refleksję teologiczną związaną z tradycją mądrościową Pięcioksięgu. Przykładami tego rodzaju literatury są: Syr 24; Job 28; Prz 8,22-31, jak również kronikarskie dzieło Ezdrasza i Nehemiasza, które zawierają pozytywne wypowiedzi na temat świątyni oraz kultu świątynnego; M. KÜCHLER, *Frühjüdische Weisheitstraditionen. Zum Fortgang weisheitlichen Denkens in Bereich des frühjüdischen Jahweglaubens* (OBO 26), Fribourg-Göttingen 1979; J. MARBÖCK, *Gottes Weisheit unter uns. Sir 24 als Beitrag zur biblischen Theologie*, w: TENŽE (red.), *Gottes Weisheit unter uns. Zur Theologie des Buches Sirach* (HBS 6), Freiburg 1995, s. 73-87.

³² TH. KAUT, *Befreier und befreites Volk. Traditions- und redaktionsgeschichtliche Untersuchungen zu Magnifikat und Benedictus im Kontext der vorlukianischen Kindheitsgeschichte* (BBB 77), Frankfurt 1990, s. 150.

łaska Boża (Łk 2,40), zajmowane miejsce pośród nauczycieli (Łk 2,46), postępy w mądrości, dojrzałości i łasce u Boga i u ludzi (Łk 2,52). Jego inteligencja i odpowiedzi wprawiają w zdumienie i zachwyt (Łk 2,47). W kontekście terminologii mądrościowej, jawi się On jako Mesjasz i prawowity nauczyciel narodu (Łk 2,46). Świątynia zaś jako własność Ojca jest przestrzenią wystąpienia nowego nauczyciela i miejscem pełnienia przezeń posłannictwa Ojca.

Reakcją rodziców na wypowiedź Jezusa jest brak zrozumienia (wiersz 50). Niezrozumienie to (οὐ συνήκαν) stoi w opozycji do inteligencji Jezusa z wiersza 47. Brak zrozumienia rodziców względem Jezusa w dalszej części narracji jeszcze się pogłębia (wiersz 49). Mimo, że rodzice odnajdują Jezusa, to jednak dalej nie rozumieją kim On jest. Z tym brakiem wiedzy wracają do Nazaretu. Tekst wyróżnia więc dwa miejsca przebywania Jezusa: Nazaret — przy ziemskich rodzicach oraz Świątynia w Jerozolimie — w domu Ojca³³. Świątynia jest tu przestrzenią zbawczą Jezusa, przekraczającą wszelkie bariery rodzinne i ziemskie. Jest ona obszarem transcendentnym, a dokonujących się w niej wydarzeń nie jest w stanie do końca ogarnąć ludzki rozum³⁴.

Analiza pragmatyczna prowadzi do następujących wniosków:

- 1) W perykopie Łk 2,41-51 krystalizują się wyraźnie dwie rzeczywistości, które z jednej strony stoją do siebie w opozycji, z drugiej zaś w pełni z sobą korelują. Świątynia pojmowana jako obraz Kościoła — instytucji religijnej oraz Józef i Maryja jako obraz rodziny — instytucji socjalnej, mają być równomiernie zatroskane o wychowanie społeczno-kulturalne, jak i religijno-moralne młodego człowieka. Kościół uczy od początku, że wychowanie potomstwa jest naczelnym prawem rodziców i prawa tego nikt nie może ich pozbawić. Rodzina jest zatem pierwszą szkołą cnót społecznych. Zadanie wychowania wypływa z najbardziej pierwotnego powoła-

³³ Ta negatywna reakcja jest częścią zarysowanej w Ewangelii Dzieciństwa linii nie zdania egzaminu przez adresatów objawienia. W Łk 1,5-23, tym który zawodzi jest Zachariasz. W Łk 2,41-51 są to rodzice, natomiast w Łk 4,16-30 — słuchacze. Znajduje tu potwierdzenie przepowiednia Symeona, że posłannictwo Jezusa natrafi w Izraelu na wiele przeszkód i będzie źródłem sprzeciwu (2,34).

³⁴ W tym procesie wyjątkowe miejsce przypada Maryi, o której wiersz 51c powiada, że „strzegła wszystkich tych rzeczy w jej sercu” (zob. również Łk 2,19). Z tego wynika, że poznanie spraw Bożych jest możliwe tylko do pewnego stopnia.

nia małżonków do uczestnictwa w stwórczym dziele Boga³⁵. Żaden kraj i żaden system polityczny, nie może myśleć o swojej przyszłości inaczej, jak tylko poprzez wizję nowych pokoleń, które przejmą od swoich rodziców wielorakie dziedzictwo wartości, zadań i dążeń, zarówno własnego narodu, jak też całej rodziny ludzkiej³⁶.

- 2) Pojawiający się w Łk 2,41-51 „konflikt” między rodzicami a Jezusem, dotyczący Świątyni, może być odzwierciedleniem rodzącego się w młodym człowieku powołania do służby Bożej. Pojawiający się w tym kontekście czasownik *δεῖ*, można interpretować jako determinację pójścia za głosem Bożego powołania. Często bowiem bywa tak, że ów głos bywa zagłuszany przez rodzinę i środowisko. Opowiadanie o znalezieniu Jezusa w Świątyni można więc traktować jako apel skierowany do środowiska rodzinnego o radosne i troskliwe przyjęcie Bożego powołania. Przykład Maryi, która wprawdzie wszystkiego nie pojmuje, ale „zachowuje to w swym sercu”, może być wzorem postawy otwartości względem Bożych tajemnic³⁷

Die Erzählung vom zwölfjährigen Jesus im Tempel (Lk 2,41-52) im linguistischen Aspekt

ZUSAMMENFASSUNG

Die Erzählung vom zwölfjährigen Jesus im Tempel, mit der sich dieser Artikel direkt auseinandersetzt, kommt der Erzählzyklus der Kindheitsgeschichte des Lukas zu seinem Abschluss. Für den Leser von heute wird die Botschaft der biblischen Geschichten anhand des synchronen Ansatzes der Analyseverfahren verständlicher und antastbarer. In dem Text geht es grundsätzlich um die Frage nach dem Ort Jesu in dieser Welt. Eine gewisse Rolle bei der Antwort auf dieses Thema spielt in der Erzählung sowohl die Stadt Jerusalem als auch der Tempel. Der Kontext wurde durch das

³⁵ JOHANNES PAUL II, *Apostolisches Schreiben. Über die Aufgaben der christlichen Familie in der Welt von heute*, Freiburg–Basel–Wien 1982, s. 73–77.

³⁶ JAN PAWEŁ, *Przemówienie na Zgromadzeniu ogólnym Narodów Zjednoczonych*, 2 X 1979, nr 21 oraz *Gaudium et spes*, nr 52.

³⁷ JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska Pastores dabo vobis o formacji kapłanów we współczesnym świecie* (25.03.1992).

Motiv des Suchens und des Findens geprägt. Das Vokabular der Erzählung basiert auf folgenden Begrifflichkeiten: (1) Tora-Observanz der Hl. Familie, Achtung der Tempelfrömmigkeit und die Wallfahrt nach Jerusalem; (2) Das Suchen und Finden, die Lehre im Tempel und Jesu Kompetenzen diesbezüglich; (3) Das Verständnis und Missverständnis der Eltern Jesu gegenüber seiner Person.

Der Tempel, was die Semantik festgestellt hat, erscheint in der Erzählung nicht nur als Ort der Erfüllung religiöser Bräuche, sondern zugleich als ein Ort, an dem Getrenntes wieder zueinander findet. Die Pragmatik hat folgende Aspekte der Perikope vom zwölfjährigen Jesus im Tempel gelten lassen: (1) Der Tempel wirkt als ein besonderer Ort seines Vaters, der jetzt diese heilige Stätte an seinen Sohn, den Messias verleiht; (2) Jesus wird hier in weisheitlicher Terminologie als wirkmächtiger Lehrer des Volkes und seiner Lehrer vorgestellt; (3) Der menschliche Verstand der Sendung Jesu gegenüber versagt, was auch das Nicht-Verstehen seiner Eltern deutlich macht. Der letzte Satz der Episode verweist jedoch darauf, dass trotz des tragischen Verlaufs der Erzählung Hoffnung bewahrt werden kann.

Eine besondere Rolle gebührt der Mutter Christi, über die zweimal berichtet wird, dass sie „alle Ereignisse in ihrem Herzen bewahrte“. Daraus bildet sich die Voraussetzung dafür, dass Erkenntnis doch ermöglicht wird. Ferner wird eine präzise Unterscheidung vorweggenommen der sozialen Rolle und der Institution der Familie auf der einen Seite und der religiösen Institution des Tempels und seiner Rolle auf der anderen Seite.